

BATI'NIN GENİŞLETİLMİŞ GÜVENLİK KAVRAMI ÜZERİNE TÜRK TARİHİNDEN KÜLTÜREL OKUMALAR

TURKISH HISTORICAL CULTURAL READINGS ON THE WESTERN IDEA OF EXPANDED SECURITY

Mehmet ALKANALKA*
Süleyman ÖZMEN**

Öz

Bu makale, Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu uluslararası sistem ile realizm ve neo-realizmin egemenliği altında devlet merkezli güvenlik anlayışının, insan güvenliği ve bireysel hakları ikincilleştirmesini irdelemektedir. Çalışmanın kuramsal çıkış noktası, Emma Rothschild'in 1995 tarihli "What is Security?" makalesinde Gottfried Wilhelm Leibniz, Charles-Louis de Montesquieu, Adam Smith, Thomas Paine, Nicolas de Condorcet ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürlere atıfla geliştirdiği genişletilmiş güvenlik tartışmasıdır. Rothschild'in, 1990'larda öne çıkan güvenlik unsurlarının aslında tarihsel köklere sahip olduğunu öne süren bu yaklaşımı, Batı merkezli literatüre Türk tarihî ve kültürel tecrübesi üzerinden katkı sunma ihtiyacını gündeme getirmektedir. Bu çerçevede makalenin amacı, Batı literatüründe "genişletilmiş güvenlik" başlığı altında ele alınan insan güvenliği, eşitlik ve adalet odaklı unsurların Türk kültürel kodlarındaki karşılıklarını ortaya koymaktır. Çalışmada nitel bir yöntem izlenmekte; uluslararası güvenlik ve insani güvenlik literatürünün kavramsal taramasının ardından kronikler, siyasetnameler, hukuk metinleri ve nasihatnameler gibi birincil ve ikincil kaynaklar söylem ve içerik analiziyle incelenmektedir. Bulgular, insanın değeri ve adalet ilkesinin Türk tarihsel tecrübesinde süreklilik gösterdiğini ve modern insan güvenliği tartışmalarıyla önemli ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: güvenlik, insan güvenliği, Türk kültürel kodları, genişletilmiş güvenlik, adalet

Abstract

This article examines how, during the Cold War, the bipolar international system and the dominance of realist and neorealist theories entrenched a state-centric understanding of security that relegated human security and individual rights to a secondary position. The theoretical point of departure is Emma Rothschild's 1995 article "What is Security?", in which she develops the notion of extended security with reference to thinkers such as Gottfried Wilhelm Leibniz, Charles-Louis de Montesquieu, Adam Smith, Thomas Paine, Nicolas de Condorcet, and Jean-Jacques Rousseau. Rothschild's argument that many security concerns

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Rumeli Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul / Türkiye, mehmet.alkanalka@rumeli.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2311-935X

** Doç. Dr., İstanbul Rumeli Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul / Türkiye, suleyman.ozmen@rumeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4102-5733

brought to the fore in the 1990s in fact possess deep historical roots highlights the need to contribute to this predominantly Western literature through the lens of Turkish historical and cultural experience. Within this framework, the aim of the article is to identify the counterparts of the concepts of human security, equality, and justice discussed under the rubric of “extended security” in Western scholarship within Turkish cultural codes. The study adopts a qualitative methodology: following a conceptual review of the international security and human security literature, selected primary and secondary Turkish sources such as chronicles, *siyasetnames*, legal texts, and *nasihatnames* are analysed through discourse and content analysis. The findings indicate that the value attributed to the human being and the principle of justice demonstrate continuity in Turkish historical experience and significantly overlap with the core themes of contemporary human security debates.

Keywords: security, human security, Turkish cultural codes, extended security, justice

Giriş

1960'lı yıllardan Soğuk Savaş'a kadar barış çalışmaları ile stratejik çalışmaların arasında keskin bir ayrım yaşanmış, Soğuk Savaş'ın bitmesi ile söz konusu iki kavram arasındaki ayrımın kapandığı bir sürece girilmiştir.¹ Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu uluslararası sistemin etkisiyle realizm ve neo-realizm kuramlarının varsayımlarının hâkim olduğu, devletin bekası ve güvenliğini merkeze alan güvenlik anlayışı, insan güvenliği ile bireyin hukukunu arka planda bırakmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışında, güvenlik öncelikle dış askeri tehditlere dayalı olduğu için devletler bekalarını sağlamak amacıyla neo-realizmin dengeleme stratejileri kapsamında ittifaklara yönelmek durumunda kalmıştır. Bu nedenle güvenlik çoğunlukla dar anlamda askeri güvenlik odaklı incelenmiş ve devletlerin kıt kaynaklarının büyük çapta savunmaya tahsisine meşruiyet kazandırmak için kullanılan bir terim olarak kullanılmış, ancak güvenlik çalışmalarında adalet, özgürlük ve eşitlik kavramlarına aynı önem ve ilgi verilmemiştir.² Aslında devletin güvenliği ile bireyin güvenliği ve özgürlüğü arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Fransız İhtilalinin başlıca sloganları arasındaki özgürlük, eşitlik ve dayanışma kavramları bu manada oldukça anlamlıdır. Ulus devletlerin gücü kendisinde toplaması ile özgürlük, eşitlik ve dayanışma kavramlarından uzaklaşılması sonucunda 20. yüzyıldaki iki büyük dünya savaşı başta olmak üzere büyük insanlık trajedilerine neden olunmuş, 2. Dünya Savaşının bitimini müteakip ise nükleer silahların caydırıcılık etkisi ile birlikte iki kutuplu Soğuk Savaş güvenliği makro düzeyde devam ettirmiştir.

Soğuk Savaş boyunca nükleer silahların da etkisiyle sıcak çatışmalar yerine milli güvenlik konsepti adı altına birçok gayri nizami harp ve insanlık trajedileri yaşanmıştır. 20. yüzyıldaki ve 21. yüzyıldaki savaşların, trajedilerden ve insan güvenliğini yok eden tek yanlı güç dayatmalarından başka bir sonucu olmadığı açıktır. Bu yaklaşımlarda genişletilmiş güvenlik kavramları ve bunlar arasında insan güvenliği, çevre güvenliği, sosyal güvenlik ile güvenikleştirme konseptleri öne çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte askeri kaygılar büyük ölçüde arka plana

1 Barry M. Blechman, “Common Security as Seen from the 1990s.”, ed. O. F. Knudsen, *Strategic Analysis and the Management of Power*, Palgrave Macmillan, London 1996, p. 97.

2 David A. Baldwin, “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, 23/1, (1997), p. 9.

itildiği için güvenlik kavramına daha geniş boyutlu yaklaşan eleştirel çalışmalar uluslararası ilişkiler alan yazınında sıklıkla yer almıştır. Merkezinde askeri olmayan tehditler bulunan geniş güvenlik kavramı, yeni güvenlik çalışmalarını artan ilgiyle uluslararası gündeme de taşımıştır. Soğuk Savaş sonrası terör eylemleri, ABD'nin Afganistan ve Irak'a yönelik askerî harekâtları ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki iç savaşlar da bu zincirin şekil değiştirilmiş son halkalarını oluşturmuştur. Rusya ve Ukrayna arasındaki uzatılmış savaş ise geçmişten ders alınmadığını göstermektedir.

Eşitlik ve özgürlük kapsamındaki diğer önemli güvenlik boyutu da insani güvenlidir. Almanya'nın ilk millî güvenlik strateji belgesi 04 Haziran 2023'te yayımlandı.³ Belgede diğer devletlerin millî güvenlik strateji belgelerinden farklı olarak insan güvenliğinin de en az diğer güvenlik kavramları kadar önemli olduğunun ifade edilmesi uluslararası ilişkiler güvenlik çalışmaları bakımından oldukça radikal bir değişimdir.

Dünyanın farklı coğrafyalarında bu kavrama büyük önem verilmekle birlikte uygulamada önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Asya; insani güvenlik konseptinin dünyanın en önde gelen savunucularından bazılarının ev sahipliği yapmasına rağmen birçok bölgesindeki mevcut insan güvenliği anlayışı, Kanada ve diğer Batılı ülkelerdeki anlayıştan önemli ölçüde farklıdır. Bu kapsamda, bazı Asyalı liderler ve uzmanlar insan güvenliğini Batı'nın kendi liberal değerlerini ve siyasi yapılarını Batılı olmayan toplumlara dayatma çabalarından biri olarak görmektedir.⁴ Bu nedenle her milletin kültürel kodlarındaki insani güvenlik, eşitlik, özgürlük kavramlarının uluslararası ilişkiler alan yazınına kazandırılmasının barış çalışmalarına hem zenginlik hem derinlik kazandıracağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, teorik literatür taramasının ardından Türk kültürel kodları üzerinden insani güvenlik kavramı ele alınmakta ve Türk Milletinin yüzyıllardır bu kavrama duyarlı olduğu, seçilmiş örnekler ışığında literatür taraması yöntemiyle analiz edilmektedir.

Teori

Uluslararası ilişkiler teorisi ve stratejisini şekillendiren güvenlik kavramının daha anlaşılır olmasına yönelik çalışmalar uzun süredir yapılmaktadır.⁵ Dünyanın farklı yerlerinde hem geçmişte hem de günümüzde güvenlik konusunda farklı tanımlamalar yapıldığı savunulmaktadır.⁶ E.H. Carr, "bireyin güvenliğinin" öncelikli hedef olduğunu vurgulamıştır.⁷ Çek düşünür, yazar ve

3 Federal Foreign Office, "National Security Strategy adopted by the German Federal Cabinet" 14.06.2023, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/-/2601730> [Erişim tarihi: 06.10.2024].

4 Amitav Acharya, "Human Security: East versus West", *International Journal*, 56/3, (2001), p. 443.

5 Bjørn Møller, "Security Concepts: New Challenges and Risks", ed. Antonio Marquina ve Hans Günter Brauch, *Confidence Building and Partnership in the Western Mediterranean. Tasks for Preventive Diplomacy and Conflict Avoidance*, AFES-PRESS Reports No. 51, 1994, p. 49.

6 Nils Bubandt, "Vernacular Security: The Politics of Feeling Safe in Global, National and Local Worlds", *Security Dialogue*, 36/3, (2005), p. 278.

7 Emma Rothschild, "What Is Security?", *Daedalus*, 124/3, (1995), p. 57; E. H. Carr, *Nationalism and After*, Macmillan, London 1945, p. 36.

devlet adamı Václav Havel, güvenliğin genişletilmesinden ziyade analiz düzeyleri bağlamında birinci seviye olarak ferdin güvenliğini merkeze almış; güvenliğin, “yalnızca tek gerçek egemenlik olan insanın egemenliğinden türetilmesi durumunda anlamlı olacağını” ifade etmiştir.⁸ Uluslararası ilişkilerde sadece devletlerin güvenliği ve bekasının güvenlik çalışmalarını yeterince kapsamadığı ve bu kapsamına bireyin güvenliği ile üzerinde yaşadığımız gezegenin güvenliğinin de dâhil edilmesi gerektiği bazı raporlarda yer almıştır.⁹ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 1994 İnsani Gelişme Raporu'nun ana temasını “nükleer güvenlikten insan güvenliğine”; açlık, hastalık gibi kronik tehditlere karşı insan güvenliği olarak belirlemiştir.¹⁰

1990'larda güvenlik kavramı yaygın olarak “genişletilmiş” güvenlik kapsamında ele alınmıştır. Bu kapsamda güvenlik kavramı çok katmanlı bir analizle ele alınmıştır. İlk olarak, güvenliğin ulus düzeyinden gruplara ve bireylere doğru derinlik kazanan birinci boyutu incelenmiştir. İkinci olarak, güvenliğin ulus ölçeğinden uluslararası sisteme ve hatta biyosfere uzanan çevresel boyutu ele alınmıştır. Üçüncü olarak, öznesi yalnızca askerî güvenlikle sınırlı kalmayan; ekonomik, politik, sosyal, ekolojik ve “insani” güvenliği de içeren daha geniş bir perspektif tartışılmıştır. Son olarak, güvenliği sağlamaya yönelik siyasi sorumluluğun kapsamını genişleten dördüncü boyut değerlendirilmiştir.¹¹ Barry Buzan güvenlik kavramını; dar anlamdaki güvenlik çalışmalarının odağındaki askerî güvenliğin dışında siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel dört farklı alanı da kapsayacak şekilde genişletmiş ve söz konusu beş alanın birbirinden bağımsız incelenemeyeceğini, aksine bu beş güvenlik konularının birbirine bağlı bir ağ oluşturduğunu vurgulamıştır.¹²

Uluslararası ilişkilerde neo-realizmin üzerinde durduğu temel kavramlar arasında güç dengesi ve tehdit dengesi kavramları da bulunmaktadır. Realizme göre anarşik ortamda devletlerin bir numaralı önceliği hayatta kalma/beka konusudur. Bunun için de mümkünse öz yardıma dayanan iç dengeleme stratejisi ve/veya iç dengelemenin yetersiz kaldığı durumlarda dış dengeleme stratejisi önemli politikalar arasında yer almaktadır. Özellikle milli güvenlik konusu, milli güvenliğe yönelik dış askerî tehditler bağlamında devletlerin strateji belgelerinde ve “beyaz kitap” olarak adlandırılan, savunma ve güvenlik politikalarını kamuoyuna açıklayan resmî dokümanlarda açık biçimde vurgulanmaktadır. Liberal kurumsalcıların en önemli uluslararası örgütü olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler'in en yetkili organının adının Güvenlik Konseyi olması, bu Konsey'in daimî üyelerinin nükleer güç sahibi devletlerden oluşması ve bu devletlerin, özellikle askerî güç kullanımına ilişkin kararlar başta olmak üzere, BM Güvenlik Konseyi kararları üzerinde veto yetkisine sahip olmaları, eşitlikçi ve dayanışmacı bir düzenle tam olarak bağdaşmamaktadır.

8 Václav Havel, *Summer Meditations Mill Talks of "The Sovereignty of the Individual Over Himself," and of the Condition that "Over Himself, Over His Own Body and Mind, the Individual is Sovereign*, Alfred A. Knopf, New York 1992, p. 33.

9 *The Commission on Global Governance, Our Global Neighbourhood*, Oxford University Press, Oxford 1995, p. 78.

10 *United Nations Development Program, Human Development 1994*, Oxford University Press, Oxford 1994, p. 56.

11 Emma Rothschild, “What Is Security?”, *Daedalus*, 124/3, (1995), p. 55.

12 Barry Buzan, “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century”, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, 67/3, (1991), p. 432.

Eleştirel güvenlik çalışmalarının bazıları güvenliğin farklı alanları kapsamı gerektiği savıyla genişletilmiş bağlamda ele almayı tercih ederken, bazıları da devletler ile devletleri asıl aktör olarak kabul eden uluslararası düzlemin derinleştirilerek fert odaklı insan güvenliğinin öne çıkarılması gerektiğini savunmaktadır. Eleştirel güvenlik çalışmaları kapsamında Kopenhag Okulu, güvenlik tehditlerinin ortaya çıkışı ve çözümüne yönelik¹³, söz konusu tehditlerin güvenikleştirme bağlamında sosyal yapılar olduğunu savunarak, radikal yapısal bir yaklaşım önermiştir.¹⁴ Okul, öncelikle güvenlik kavramını, önceden var olan sosyal çağrışımlarla birlikte sözel bir ifade olan işlevini inceleyerek de kavramsallaştırmaktadır.¹⁵ Ole Waever'a göre bireysel güvenlik diye bir şey olmadığı gibi, uluslararası güvenlik diye bir şey de yoktur. Bu nedenle, makro düzeyde referanslarla yapılan güvenikleştirme politikalarının devletleri harekete geçirme potansiyelinin az olduğu iddia edilmektedir.¹⁶ Eğer güvenikleştirme başarılı bir şekilde ulusal veya uluslararası kamuoyuna kabul ettirilirse, konu yeni tehdit çerçevesi kapsamında söylemlerin bir parçası haline gelir ve gelecekteki tehdit çerçeveleme sürecinde bir başlangıç noktası olarak istismar edilebilir.¹⁷ Burada önemli olan güvenikleştirmede kullanılan mayanın halk tarafından kabul edilme ve satın alınma potansiyelidir. Anadolu'nun kültürel kodları arasında yer alan Nasrettin Hoca'nın göle maya çalma veya tutarsa hikâyesinin özünde de aslında bir bakıma sosyal bir inşa olan güvenikleştirmenin temellerinin bulunduğu iddia edilebilir.

Kopenhag Okulu güvenliği; “varoluşsal bir tehdit”, “acil durum tedbirleri” veya “kurallardan kopma” olarak tanımlamaktadır.¹⁸ Güvenlik bir varoluş durumu değil, diğer insanlardan, gruplardan, devletlerden (veya kendi devletimizden) ve ekonomik felaket veya çevresel bozulma gibi nedenlerden kaynaklanan varoluşsal bir tehdit ile yok edilme, değer verdiğimiz bir şeyin (örneğin bir bireyin, bir grubun, bir toplumun, bir düzenin, bir kimliğin) kaybı veya yabancılaşma korkusu arasındaki yakın ilişki olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Bu korkuların her birinin söylemler üzerinden harekete geçirilmesi ve sunulan güvenikleştirmenin toplum tarafından kabul edilen subjektif bir inşa olması önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Güvenikleştirmenin iç dinamikleri, konuşma eylemi teorisinin daha derinlemesine bir analizinin yanı sıra, görüntü ve medya analizi yoluyla daha iyi tespit edilebilmektedir.²⁰ Güvenikleştirme, bir kuantum sıçraması gibi, sosyal sistem içinde sürekliliği olmayan bir durum değişikliğidir.²¹ Güvenlik uygulamalarının

13 Thierry Balzacq, *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*, Routledge, London-New York 2011, p. 73.

14 Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, London 1998, p. 56; Waever, Ole, “Securitization and Desecuritization”, *On Security*, ed. Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, p. 53.

15 Ole Waever, “Securitization and Desecuritization”, *On Security*, ed. Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, p. 54.

16 Ole Waever, *Age*, p. 58.

17 Daniela Rychnovská, “Securitization and the Power of Threat Framing”, *Perspectives*, 22/2, (2014), p. 18.

18 Michael C. Williams, “Securitization and the liberalism of fear”, *Security Dialogue*, 42(4/5), (2011), p. 453.

19 Michael C. Williams, *Age*, p. 454.

20 Ole Wæver, “Politics, Security, Theory”, *Security Dialogue*, 42(4/5), (2011), p. 476.

21 Ole Wæver, *Age*, p. 477.

nihai amacının, aslında ülke içindeki zenginlik ve güç tahsisini doğrudan etkilemek olduğu da iddia edilmektedir.²² Birçok insanın ve ulusun yaşamına ve refahına yönelik birincil güvenlik tehdidinin, geleneksel askeri perspektifin öngördüğü dış tehditten farklı olarak milyonlarca insan için “düşmandan” değil de kendi devletlerinden kaynaklandığı savunulmaktadır.²³ Güvenikleştirme teorisinin ardındaki ana fikirlerden birisi, insanları sözde “tehditler” konusunda bilinçlendirmek ve herhangi bir ulusal güvenlik politikasının temelini doğal olarak değil de daha ziyade politikacılar ve karar vericiler tarafından verildiği fikrini ön plana çıkarmaktır.²⁴

Sosyal Güvenlik kavramı, dilsel geleneklerin yanı sıra dini ve diğer kimlik ile gelenek biçimlerinin sürdürülebilirliği ve gelişimi ile de ilgilidir. Bu kavram, devlet güvenliği ile insan güvenliği kavram ve uygulamalarının ayrılmaz bir parçasıdır.²⁵ Güvenlik ve özgürleşme, aynı madalyonun birbirine bağlı iki farklı yüzüdür; zira özgürleşme, güvenliğin kaynağını güç ya da düzenden ziyade özgürlük temelinde ele almayı mümkün kılar ve bu nedenle güvenliğin güç veya düzen yerine özgürlük/özgürleşme üzerinden inşasını savunur.²⁶ Bazı eleştirel güvenlik çalışmalarına göre ise insan güvenliğinin etik bir sorumluluğu olması nedeniyle güvenliğin yeniden ele alınması gerekmektedir.²⁷

Tüm bu teorik bulgular ve iddialar birlikte değerlendirildiğinde Kopenhag Okulunun getirdiği genişletilmiş güvenlik kavramından ziyade güvenliğin derinliğine ele alındığı ferde ve insan güvenliğine önem verilmesini savunan yaklaşımı bu çalışmada tarihi perspektifi ile ele alınmıştır. Bununla birlikte insan güvenliğinin aslında Soğuk Savaş sonrası Batı'da ortaya çıkan yeni bir kavram olup olmadığı Türk kültürel kodlarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bu yaklaşım çalışmaya özgünlük kazandırmayı hedeflemiştir.

İnsan Güvenliğinin Yeni Kavram Olmadığına Yönelik Batı Kaynakları

Uluslararası ilişkiler teorisyenleri çoğu zaman devletlerin kendi politikalarını belirlerken tekrarlanan süreçleri takip ettiklerini iddia etmektedir.²⁸ Emma Rothschild, söz konusu makalesinde “genişletilmiş güvenlik” başlığı altında 1990'larda öne çıkan pek çok güvenlik unsurunun aslında yeni olmadığını ortaya koymakta; Gottfried Wilhelm Leibniz, Charles-Louis de Montesquieu, Adam Smith, Thomas Paine, Nicolas de Condorcet ve Jean-Jacques Rousseau gibi Batılı düşünürlerin metinlerine dayalı bir literatür taramasıyla bu unsurların

22 Emma Rothschild, “What Is Security?”, *Daedalus*, 124/3, (1995), p. 59.

23 Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, 17/4, (1991), p. 318.

24 Ole Fogh Knudsen, “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization”, *Security Dialogue*, 32/3, (2001), p. 359.

25 Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, 17/4, (1991), p. 318.

26 Ken Booth, *Age*, p. 320.

27 Edward Newman, “Critical Human Security Studies”, *Review of International Studies*, 36/1, (2010), p. 78.

28 Kalevi J. Holsti, “National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy”, *International Studies Quarterly*, 14/3, (1970), p. 233.

tarihsel köklerini örneklendirmektedir.²⁹ Gottfried Wilhelm Leibniz 1705'te devlet ve güvenlik konusunu şu şekilde tanımlamıştır; “Benim devlet tanımım, ya da Latinlerin Cumhuriyet dediği şey: Devletin, amacı ortak güvenlik olan büyük bir toplum olmasıdır.”³⁰ Montesquieu'ya göre güvenlik, hem devletin hem de özgürlüğün tanımında yer alan bir terimdir. O, politik özgürlüğün güvenlik kavramına, daha doğrusu bireyin güvenlik algısına dayandığını vurgulayarak devlet karşısında bireyin güvenliğini öne çıkaran bir tutum benimsemiştir.³¹ Adam Smith, *Wealth of Nations* kitabında güvenliğin “bireyin özgürlüğü ve güvenliği” olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir.³² Ağustos 1789'da yayımlanan ve özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direniş kavramlarını da ihtiva eden İnsan Hakları Bildirgesi'nin Tom Paine tarafından yorumlanmasında, o dönemde güvenliğin bireyler için temel bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır.³³ Condorcet ise 1793'te güvenlik kavramını devletin her vatandaşına kişiliğini, mülkiyetini ve haklarını korumak için sağladığı koruma olarak tanımlamış, devletin birey için hem bir güvensizlik kaynağı hem de baskıcı bir güvenlik unsuru olabilme riskine değindikten sonra, devletin en önemli işlevinin bireyler için adaleti güvence altına almak olduğunu şu şekilde belirtmiştir: “İnsanları rahatlatan ve güven veren tüm kelimeler arasında adalet, zalimin konuşmaya cesaret edemediği tek şeydir.”³⁴ Rousseau'ya göre de toplum sözleşmesi bireyin güvenlik ve özgürlük arzusunun sonucudur ve devletin temel görevi bunu sağlamaktır.³⁵

Türklerde İnsan Hakları ve Adalet İnancı

Rothschild'in verdiği örnekler sadece Batı'ya ait kavramlar olmasına rağmen, bu çalışmanın yapılmasına ilham vermiş ve bu çalışmada Türk kültürüne ait örnekler verilmiştir. Peki, Türklerde bu kavrama yönelik yaklaşımlar mevcut mudur? Türk töresinde İslamiyet öncesinde de adaletle büyük verilmiştir.³⁶ Türk milleti hem İslamiyet'i kabul etmeden önce hem de kabul ettikten sonra; adalet, eşitlik, “sınıfsızlık” ve sosyallik prensipleri doğrultusunda politikalar izlemiştir.³⁷

Türklerde İslamiyet Öncesi İnsan Güvenliği ve Adalet İnancı

W. Barthold'un, “Eski Türk devletlerinde zâdegânlık [yöneticilik] cebir ve şiddetten âri idi. Halk, Moğollarda olduğu gibi hakaret görmezdi. Bir demokrasi şuuru mevcut idi.” sözü

29 Emma Rothschild, “What is Security?”, *Daedalus*, 124/3, (1995), p. 57.

30 *Letter of 1705 in Die Werke von Leibniz*, vol. IX, ed. Onno Klopp Klindworth, Hannover 1873, p. 143.

31 Charles-Louis de Secondat ve Baron de Montesquieu *De l'esprit des lois*, I, Kitap XII, Bölüm II, Garnier, Paris 1973, s. 78.

32 Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, ed. R. H. Campbel-A. S. Skinner, Clarendon Press, Oxford 1976, p. 412.

33 Emma Rothschild, “What Is Security?”, *Daedalus*, 124/3, (1995), p. 78.

34 *Reflexions sur le commerce des bles (1776)*, in Oeuvres de Condorcet, vol. XI, 1896, p. 167.

35 Jean-Jacques Rousseau, *Du Contract Social, (first version) in Jean-Jacques Rousseau, Oeuvres Completes*, vol. III, Gallimard, Paris 1964, p. 290.

36 Nihat Aytürk, *Türklerde Yönetim Sanatı Lider Hükümdarlar*, Astana Yayınları, İstanbul 2021, s. 139.

37 Gözde Tekin, *Türk Devlet Geleğinde Yönetim Anlayışı ve Teşkilat Yapısındaki Dönüşümün İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2020, s. 89.

Türklerde İslamiyet öncesi insana verilen değer ve kültürün ipuçlarını yansıtmaları açısından önemlidir.³⁸

İslamiyet öncesi Türklerde adalet, eşitlik, iyilik ve faydalılık ile beynelmilel insanlık erdemli törenin değişmez ilkeleri arasında gösterilmektedir.³⁹ Türk töresinin; ancak adaletle parladığı, yöneticilerin töreyi adaletle uygulamaları gerektiği, törenin ancak zalimlere ve kaba kuvvet kullananlara karşı müsamahakâr olmadığı yapılan bir çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır.⁴⁰

Avrupa Hun İmparatoru Attila, liderlik sırları arasında reislerine kanunun ruhunun lafzından büyük olduğunu unutmamaları gerektiğini tavsiye etmiştir.⁴¹ Attila; liderlerin sözleriyle eylemlerinin aynı olması gerektiğini, bu nedenle sözleriyle değil, eylemleriyle ast komutanlarının moralini, dürüstlüğünü ve adalet duygusunu tesis etmeleri gerektiğini vurgulamıştır.⁴² Attila liderlik tavsiyeleri arasındaki en büyük sırrını: “Kral olsanız bile herkesin sizinle aynı fikirde olmasını beklemeyin” şeklinde ifade etmiştir.⁴³ Kitabın hoşgörü bölümünde ise her Hun'un kötü örnek olduğu durumlarda bile bir değer olduğu hususu oldukça önemlidir.⁴⁴ Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde hem demokratik bir yaklaşım hem de eşitlikçi bir liderliğin başarılı olabileceği anlaşılmaktadır.

Eski Türk yazılı metinlerinden yaklaşık 16.000 dizeden oluşan Huban Arığ isimli kahramanlık destanındaki Hakas Türklerinin sosyal adalet kapsamında yeni bey olan Huban Arığ'ın sözleri oldukça anlamlıdır.⁴⁵ Huban Arığ'da beyin başa geçince yaptığı ilk konuşmasındaki;

“Açlıkta kimse kalmasın,

Aş [ve] yemeğin en iyisini yiyiniz.

Giyimsiz ve kuşamsız Çapullar giyinin kimse dolaşmasın,

Giyimin en iyisini giyiniz.

Para karşılığı kimse sömürülmesin,

Halkı kimse baskı altına almaya kalkışmasın.”⁴⁶ sözleri sosyal devlet ve insan güvenliği açısından oldukça değerlidir.

38 Alaeddin Çetinkaya, “Türk-İslam Devletlerinde İnsan Hakları Konusunda Örnek Uygulamalar”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, (2011), s. 67.

39 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Töre Yayınları, İstanbul 1991, s. 235.

40 Zübeyir Saltuklu, “Türklerde Töre”, *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/4, (2019), s. 63.

41 Wess Roberts, *Leadership secrets of Attila the Hun*, Warner Books, New York 1989, p. 63.

42 Wess Roberts, *Age*, p. 62.

43 Wess Roberts, *Age*, p. 57.

44 Wess Roberts, *Age*, p. 109.

45 Timur B. Davletov, “Eski Türklerde Toplumsal Siyaset Anlayışı”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 8, (2008), s. 93.

46 Huban Arığ, *Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı*, (Destanı Anlatan: Semön İ. Şulbayev, Kaydeden: Alevtina

Bir diğer ünlü kültürel mirasımız olan Orhun Yazıtlarında da benzer ifadeler yer almaktadır. Açların doyurulması, çıplakların giydirilmesi, yoksulların ekonomik güce kavuşturulması, düşmanlığa son verilerek ortak barışın sağlanmasına yönelik ifadelerden bazıları şu şekilde belirtilmiştir; "... ölecek ulusu diriltip kaldırdım, çıplak ulusu giyimli ettim, yoksul ulusu zengin ettim... Dört bucaktaki bütün ulusları hep barışa mecbur ettim ve düşmanlıktan vazgeçirdim."⁴⁷ İnsan güvenliğine yönelik bu hususlar uygulanmadığı takdirde milletin esir olabileceği, özgürlük ile insan güvenliği arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğu bu ifadelerden anlaşılmaktadır.

İnsan güvenliğinin temel unsurlarından bazıları BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan sıfır açlık, insan onuruna yakışır şekilde giyinme, para karşılığı sömürülmemeye ve baskı altına alınmama hususlarının Türk kültürel kodlarında, Rothshild'in makalesinde yaptığı Batı kaynaklarından alıntılardan kıyaslanamayacak şekilde eskiye dayanması bu çalışmanın önemli bulguları arasında yer almaktadır.

Türklerde İslamiyet Sonrası İnsan Hakları ve Adalet İnancı

İslamiyet'in temeli olanda Kur'an-ı Kerim'de insan hayatının kutsallığı ve adalet ile ilgili çok sayıda ayet bulunmaktadır. İsrâ Suresinde Allah'ın insan öldürmeyi haram kıldığı⁴⁸, insan güvenliğinin sadece can güvenliğinden oluşmadığı ve mal güvenliğini de kapsadığı Bakara Suresinde:

"Birbirinizin malını haksız yollarla yemeyin. Başkalarına ait bazı malları, günah olduğunu bile bile haksız yolla yemek için mevki ve makam sahiplerine rüşvet vermeyin"⁴⁹ şeklinde belirtilmiştir. Allah'ın zalimleri sevmediği ve lanetinin zalimler üzerinde olduğu da Şura Suresinde vurgulanmıştır.⁵⁰ Adalet konusunda ise kişisel sübjektif duygular ile objektif bulguların karıştırılmaması gerektiği şu şekilde belirtilmiştir: "Bir topluluğa duyduğunuz kızgınlık sizi adaletsizlik yapmaya itmesin. Adaletli olun."⁵¹

Hız. Muhammed Veda Hutbesinde;

"...canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavülden korunmuştur" sözleriyle hem can hem de mal güvenliğine vurgu yapmıştır. Hutbenin devamında ise; "Rabbiniz birdir...Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur" ifadeleri eşitliğin önemini vurgulamaktadır.⁵²

K. Maytakova, Türkiye Türkçesine Aktaran, Giriş Yazan, Kapak Tasarımlayan: Timur B. Davletov), Türksoy Yayınları, Ankara 2006, s. 97.

47 Vilhelm Thomsen, *Orhun Yazıtları Araştırmaları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1984, s. 108-110.

48 Kuran-ı Kerim, İsrâ, 17/33.

49 Kuran-ı Kerim, Bakara, 188.

50 Kuran-ı Kerim, Şûra, 42/40.

51 Kuran-ı Kerim, Mâide, 5/8.

52 bkz. Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahih*, "Hac", 132; Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahih*,

Türklerde insana, adalete yönelik konuları hem siyasetnamelerden hem de filozofların sözlerinden tespit edebiliriz. Bu kapsamda ünlü sözlerden birisi Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna yön veren Şeyh Edebali'nin: "İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın" sözüdür. Yöneticilere yazılı olarak tavsiyeler sunulan eserler arasında yer alan *Kutadgu Bilig*, *Siyasetname* ve Koçi Bey tarafından kaleme alınan *Koçi Bey Risalesi* çalışmalarda konuyla ilgili bulgulara rastlanılmaktadır.⁵³

Yusuf Has Hacıp tarafından yazılan *Kutadgu Bilig* adlı eserde adaletin yöneticilerin en önemli görevi olduğuna dair sayısız bölüm bulunmaktadır. *Kutadgu Bilig*'de Kün-Togdı karakteri hükümdar olarak bizzat adaleti ve hukuku temsil etmektedir. Ahiret gününde mutlu olmak isteyen yöneticinin halkına kanunları dürüst ve doğru olarak uygulaması gerektiği⁵⁴, kanunun su gibi olduğu ve zulmün ise ateş gibi olduğu ve her şeyi mahvettiği, dünyanın düzene girmesi için ve zorbalığın önüne geçilmesi için kanunun doğru tatbik edilmesi ve zulüm ateşinin ancak bu şekilde söndürülebileceği vurgulanmıştır.⁵⁵

1069 yılında yazılan *Kutadgu Bilig*, 1789 yılında yazılan İnsan Hakları Beyannamesinden zulme karşı olmak, adalet ve insana verilen değer bakımlarından oldukça ileridir. *Kutadgu Bilig*'de beyin işlerini doğruluk ile hallettiği; insanları bey veya kul olarak ayırmadığı vurgulanmıştır: "İster oğlum ister yakınım veya hısımlım olsun, ister yolcu, geçici, ister misafir olsun; Kanun karşısında benim için bunların hepsi birdir."⁵⁶ Zulüm ve adalet aynı bölümde ifade edilmiştir; "... zulmetme, insan kanı dökme, düşmanlık besleme ve kin gütmeye... Eğer devamlı ve ebedî beylik istiyorsan, adaletten ayrılma ve halk üzerinden zulmü kaldır."⁵⁷ Zalim yöneticilerin halklarının uzun süre zulme dayanamayacağı ve bu nedenle kendilerinin de uzun süre yönetimde kalamayacakları belirtildikten sonra⁵⁸, adaletin ve kanunların gökyüzünün direği olduğu, kanunlar bozulduğunda gökyüzünün dahi yerinde duramayacağı ifade edilmiştir.⁵⁹

Kutadgu Bilig'de yücelik; bilgili ve akıllı insanlara yönelik özellikler olarak ifade edilmiştir.⁶⁰ *Kutadgu Bilig*'de toplum mesleklere bölündüğü için hiçbir hiyerarşiye bağlı olmaksızın insanların eşitliğinin ön planda olduğu vurgulanmaktadır.⁶¹ Ayrıca, devlet işlerinde bilgi ve akıl kavramları adalet ve ahlak değerleri ile birleştirilmiştir.⁶² Bu nedenle devleti yönetenler ve karar vericiler

"Hac", 147; ayrıca İbn Hişâm, *es-Sîre en-Nebeviyye*, c. 4, s. 251-255 (Veda Hutbesi bölümü).

53 Aslan, M. M. & Bulut, Y. "Kutadgu Bilig'de İyi Yönetimin Esasları", *Ombudsman Akademik 2018 Yılı Özel Sayı/Kamu Hizmetlerinde İyi Yönetim İlkeleri*, 2018, s. 21.

54 Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, II, Türkçe çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1959, s. 128.

55 Yusuf Has Hacıp, *Age.*, s. 228.

56 Yusuf Has Hacıp, *Age.*, s. 818.

57 Yusuf Has Hacıp, *Age.*, s. 1433.

58 Yusuf Has Hacıp, *Age.*, s. 871.

59 Yusuf Has Hacıp, *Age.*, s. 253.

60 Sait Başer, *Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre*, Sakarya Valiliği Yayınları, Sakarya 2006, s. 72.

61 Leon Cahun, *Asya Tarihine Giriş*, Seç Yayın, İstanbul 2006, s. 93.

62 Özlem Bağdatlı, *Kutadgu Bilig'de Devlet ve Adalet İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 56.

Kopenhag Okulu'nun iddia ettiği rasyonel değerlendirmelerin dışındaki subjektif bir inşa olan güvenikleştirme çabalarından da ayrılmaktadır.

Nizamülmülk ise ünlü *Siyasetname* adlı eserinde adaletle sıkça vurgu yapmaktadır. Sultan Adududdevle haksızlığa uğrayan birisini dinledikten sonra yöneticilerin görevini şu şekilde ifade eder; "...İşin halli bana aittir. Allah (c.c.) beni halkı korumam ve kimseye zulüm ulaşmamasını sağlamam için yaratmıştır..."⁶³

Koçi Bey Risalesi'nde ise zulmün mutlaka önlenmesi gerektiği şu şekilde ifade edilir; "İslam ülkelerinde bir memlekette zerre kadar bir kimseye zulüm olsa ceza gününde padişahlardan demek Cenabı Hakk'ın huzurunda cevap olmaz. Zulüm görenin ahi hanümanlar harap eder. Zavallıların gözyaşları dünyayı fenalığa boğar."⁶⁴

Kanuni Sultan Süleyman Balı Bey'e tavsiyesinde, Hz. Muhammed'in adaletle ilgili hadisine de yer vererek; "Her iyiliğin kaynağı adalettir. Adil olmayanın elinden çıkan iş, kötü iştir. Peygamberimiz: "Bir günün adaleti, yetmiş yıllık ibadetten üstündür" ... mala muhabbet edeni devlet hizmetinde kullanma, zira o adamlar Allah'ın bana emanet ettiği halkı ezerler."⁶⁵ ifadelerini kullanmıştır. Adalet, iyilik, halkın emanet olduğu ve halkı ezmek ibareleri birlikte kullanılmış adalet olmadıktan sonra yapılan işler kötü işler olarak nitelendirilmiştir.

Cumhuriyet Dönemindeki Adalet, Eşitlik

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün adaletle ilgili birçok vecizesi bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını ifade etmek gerekirse: "Bir memlekette adalet mevcut olmazsa, o memlekette anarşiden başka bir şey yoktur."⁶⁶; "Halka adaleti süratle dağıtmak ve tatbik etmek mecburiyetindeyiz. Yeni idaremizin manası bu olmak lazımdır."⁶⁷ Buradaki anarşi kelimesi uluslararası ilişkilerde kullanılan anarşi kavramından farklıdır. Atatürk, hükümetlerinin yalnızca adalet ile ayakta kalabileceğini, özgürlük ve bağımsızlığın da adaletle bağlı olduğunu ifade etmiştir.⁶⁸

Gazi eşitlik konusunda ise Attila'nın yaklaşımına benzer bir ifadeyle bir toplumun değerinin ve kuvvetinin onu oluşturan bireylerin kendilerini bir değer ve güç olarak kabul etmelerine bağlı olduğuna, ancak bu şekildeki bireylerden oluşan toplumların bir bütün olarak güçlü olabildiklerini söylemiştir. "Bir toplumda kıymet ve kuvvet, onu oluşturan kişilerin kendilerini

63 Nizâmülmülk, *Siyasetname (Siy-e-ru'l Müllük)*, çev. Nurettin Bayburtlugil, Dergâh Yayını, İstanbul 1981, s. 93.

64 *Koçi Bey Risalesi*, Sadeleştiren. Zuhuri Danişman, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1985, s. 54.

65 Aytürk, N. *Türklerde Yönetim Sanatı Lider Hükümdarlar*, Astana Yayınları, İstanbul 2021, s. 92.

66 Mahmut Soydan, "Gazi ve İnkılâp", *Milliyet Gazetesi*, 10-11.1.1930. <https://www.atam.gov.tr/duyurular/hukuk-devrimi-ve-adalet-anlayisi> [Erişim tarihi: 26.10.2023].

67 Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 14. Cilt, s. 365. <https://www.ataturkanlatiyor.com/s284> [Erişim tarihi: 26.10.2024].

68 Mahmut Soydan, "Gazi ve İnkılâp", *Milliyet Gazetesi*, 6. 2. 1930. <https://www.atam.gov.tr/duyurular/hukuk-devrimi-ve-adalet-anlayisi> [Erişim tarihi: 26.10.2023].

bir kıymet ve kuvvet olarak kabul etmelerindedir. Ancak, bu gibi kişilerden meydana gelmiş sosyal toplumlar tam bir bütün olarak kıymet ve kudret görünümü arz edebilir.” Atatürk zulüm ve zalimlerle mücadele konusunda ise şunları söylemiştir; “İnsanlığa yönelmiş fikir hareketi, er geç başarılı olacaktır. Bütün mazlum milletler, zalimleri bir gün yok edecek ve ortadan kaldıracaktır. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum kelimeleri kalkacak, insanlık kendisine yakışan bir toplumsal duruma erişecektir. “Bizim intikamımız, zalimlerin zulmüne karşıdır.”⁶⁹

Sonuç

Batı’da Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramı büyük ölçüde iki kutuplu dünyanın millî güvenlik eksenli çerçevesine sıkıştırılmıştır. İki kutuplu yapının sona ermesiyle birlikte güvenlik hem ferdin güvenliğini daha görünür kılacak şekilde derinleşmiş, hem de askerî alanla sınırlı olmaktan çıkarak politik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları da içerecek biçimde genişlemiştir. Ayrıca küresel iklim kriziyle mücadele, siber güvenlik ve salgın hastalıklar gibi asimetrik tehditler, güvenlik gündemini önemli ölçüde çeşitlendirmiştir. Devletlerarası rekabet sürerken, özellikle iklim krizi ve salgın hastalıklarla mücadele alanında iş birliği zorunluluğu, insanlığa ortak hareket etme gerekliliğini yeniden hatırlatmaktadır. Bu çerçevede Almanya’nın 2023’te yayımlanan ilk millî güvenlik strateji belgesinde, insan güvenliğinin diğer güvenlik boyutları kadar önemli olduğunun açıkça vurgulanması, insanı merkeze alan ve uluslararası ilişkilerde güvenlik çalışmalarına yön veren dikkat çekici bir dönüşüm olarak değerlendirilebilir. Türk kültürel kodlarında insan güvenliğine yönelik olarak; insanlar arasında zengin fakir, güçlü zayıf ayrımı yapılmadığı gibi bu şekilde zalimce davranışların önlenmesi iktidar sahiplerine tavsiye edilmektedir.

Emma Rothschild, makalesinde “genişletilmiş güvenlik” başlığı altında 1990’larda öne çıkan pek çok güvenlik unsurunun aslında yeni olmadığını savunmakta ve bu iddiasını Gottfried Wilhelm Leibniz, Montesquieu, Adam Smith, Thomas Paine, Marquis de Condorcet ve Jean-Jacques Rousseau gibi Batılı düşünürlerden yaptığı alıntılarla temellendirmektedir. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde yer alan özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme gibi kavramlar ile Thomas Paine’in bu kavramlara ilişkin yorumlarında güvenliğin bireyler için temel bir gereklilik olarak öne çıkarıldığı görülmektedir. Buna karşılık, yüzyıllar öncesine uzanan Türk siyasal ve kültürel geleneğinde, halk üzerindeki zulmün kaldırılması ve adaletin sağlanmasının yöneticinin asli sorumlulukları arasında sayılması dikkat çekicidir. Bu iki tarihsel çerçeve birlikte ele alındığında, Batı’nın “evrensel değerler” olarak tanımladığı pek çok ilkenin Türk kültürel kodlarında zaten köklü bir karşılığa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen bulguların sonucunda Türklere eşitlik, bağımsızlık, insan hakları, adalet, zulme karşı olmak gibi konular yönetimin vazgeçilmez unsurları arasında gösterilmiştir. Bu kavramlara önem verildiğinde Türklere çok güçlü devletler kurarak refah ve huzur içerisinde yaşarken,

69 Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, 14. Cilt, s.365. <https://www.ataturkanlatiyor.com/s284> [Erişim tarihi: 26.10.2024].

bunlardan mahrum kaldığında bir başka ifadeyle güvenlikten yoksun olduğunda zayıflayarak tarih sahnesinden silinmiştir.

Türk kültürel kodlarında insana verilen değer ve adalet ile birlikte toplumların güçlendiği, bu değerlerin hangi sebeple olursa olsun yıpranmasıyla devletlerin yıkıldığı konusunda bir patika bağımlılığı olduğu sonucuna varılmaktadır. Yıkılan devletlerin küllerinden doğan yeni devletleri kuranlar önceki yapılan hataların bir daha yaşanmaması adına kendilerinden sonra gelecek nesillere konunun önemini anlatmak bakımından kültürel kodların önemli içerikler taşıdığı ve aslında yeniymiş gibi görülen kavramların yeni olmadıkları diğer sonuçlar arasında ifade edilebilir. Yöneticilerin temel görevi, halkının ve ferdin haklarını korumak, adaleti sağlamak, zulmü engellemektir. Zulüm ve anarşi hem devletin içinden hem de diğer devletlerden kaynaklanabilir. İnsanlar arasındaki farklılıkların birbirlerine karşı bir baskı aracı olarak kullanılmaması devletin içindeki zulmün önlenmesi bakımından yöneticinin temel görevleri arasındadır. Sömürgecilik ve emperyalizm başta olmak üzere diğer devletlerden kaynaklanan zulümlerin sona ermesi ise ancak mazlum milletlerin ortak hareket etme yetisinin güçlenmesi ile aşılabileceği değerlendirilmektedir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, eşitlik konusundaki yaklaşımında, Attila'ya benzer biçimde, bir toplumun değer ve gücünün, o toplumu oluşturan bireylerin kendilerini birer değer ve güç olarak görmelerine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Atatürk'e göre, ancak bu bilinçle hareket eden bireylerden oluşan toplumlar bir bütün olarak güçlü olabilir. Bu anlayışın, Türk tarihinin süreklilik arz eden en önemli manevi "DNA kodlarından" biri olduğu, çalışmada ulaşılan dikkat çekici sonuçlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Acharya, Amitav, "Human Security: East versus West", *International Journal*, 56/3, Sage Publications / Canadian Institute of International Affairs, Toronto 2001, p. 442-460.
- Aslan, M. M. & Bulut, Y., "Kutadgu Bilig'de İyi Yönetimin Esasları", *Ombudsman Akademik*, 2018 Yılı Özel Sayı/Kamu Hizmetlerinde İyi Yönetim İlkeleri, Kamu Denetçiliği Kurumu Yayını, Ankara 2018, s. 15-25.
- Aytürk, Nihat, *Türklerde Yönetim Sanatı Lider Hükümdarla*, Astana Yayınları, İstanbul 2021.
- Bağdatlı, Özlem, *Kutadgu Bilig'de Devlet ve Adalet İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Balzacq, Thierry, *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. Routledge, London-New York 2011.
- Başer, Sait, *Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre*, Sakarya Valiliği Yayınları, Sakarya 2006.
- Baldwin, A. David, "The Concept of Security," *Review of International Studies*, 23/1, Cambridge University Press, (Cambridge 1997), p. 5-26.
- Blechman, Barry, "Common Security as seen from the 1990s.", ed. Knudsen, O. F. *Strategic Analysis and the Management of Power*, Palgrave Macmillan, London 1996, p. 93-108.
- Booth, Ken, "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, 17/4, (1991), p. 313-326.

- Buzan, Barry, "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *Royal Institute of International Affairs*, 67/3, Blackwell Publishers, (Oxford–London 1991), p. 431-451.
- Buzan, Barry, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, London 1998.
- Cahun, Leon, *Asya Tarihine Giriş*, Seç Yayınları, İstanbul 2006.
- Çetinkaya, Alaeddin, "Türk-İslam Devletlerinde İnsan Hakları Konusunda Örnek Uygulamalar." *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, (2011), p. 67-89.
- Davletov, Timur, "Eski Türklerde Toplumsal Siyaset Anlayışı", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 8, (2008), p. 81-102.
- Federal Foreign Office, *National Security Strategy adopted by the German Federal Cabinet*. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/-/2601730> [Erişim tarihi: 06.10.2024].
- Has Hâcib, Yusuf, *Kutadgu Bilig*, çev. Reşit Ahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1959.
- Has Hâcib, Yusuf, *Kutadgu Bilig*, çev. Reşit Ahmeti Arat, Kabalcı Yayınları, Ankara 1998.
- Holsti, J. Kal, "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, 14/3, (1970), p. 233-309.
- Huban, Arıĝ, *Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı*, (Destanı Anlatan: Semön İ. Şulbayev, Kaydeden: Alevtina K. Maytakova, Türkiye Türkçesine Aktaran, Giriş Yazan, Kapak Tasarımlayan: Timur B. Davletov), TÜRKSOY Yayınları, Ankara 2006.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Kabalcı, İstanbul 1991.
- Knudsen, F. Olav, "Desecuritizing Securitization. Security Dialogue", *Post-Copenhagen Security Studies*, 32/3, (2001), p. 355-368.
- Koçi Bey Risalesi*, Sadeleştiren: Zuhuri Danışman, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1985.
- Kuran-ı Kerim*, İsra, 17/33.
- Kuran-ı Kerim*, Bakara, 188.
- Kuran-ı Kerim*, Şûra, 42/40.
- Kuran-ı Kerim*, Mâide, 5/8.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, "Letter of 1705." In *Die Werke von Leibniz*, Vol. 9, ed. Onno Klopp, Klindworth, Hannover 1864-1873.
- Møller, Bjørn, "Security Concepts: New Challenges and Risks", ed. Antonio Marquina ve Hans Günter Brauch, *Confidence Building and Partnership in the Western Mediterranean. Tasks for Preventive Diplomacy and Conflict Avoidance*, AFES-PRESS Reports, No. 51. Mosbach: AFES-PRESS, 1994, s. 3-49.
- Montesquieu, *De Vésprit des lois (1748)*, chap. II, Gamier, Paris 1973, p. 202.
- Newman, Edward, "Critical Human Security Studies", *Review of International Studies*, 36(1), (2010), s. 77-94.
- Nizâmülmülk, *Siyasetname (Siye-ru'lMülük)*, Türkçeye akt. Nurettin Bayburtlugil, Dergâh Yayınları, İstanbul 1981.
- Reflexions sur le commerce des bles (1776)*, in Oeuvres de Condorcet, vol. XI, 167.
- Roberts, Wess, *Leadership secrets of Attila the Hun*, Warner Books, New York 1989.
- Rothschild, Emma, "What is Security?" *Daedalus*, 124(3), (1995), ss. 53-98.
- Rychnovská, Dagmar, "Securitization and the Power of Threat Framing." *Perspectives*, 22(2), (2014), s. 9-31.

- Rousseau, Jean Jacques *Du Contract Social (first version) in Jean-Jacques Rousseau, Oeuvres Completes*, vol. III, Gallimard, Paris 1964.
- Saltuklu, Zübeyir, “Türklerde Töre.” *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), (2019), s. 61-66.
- Smith, Adam, “The Theory of Moral Sentiments.” *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, ed. R. H. Campbell ve A. S. Skinner, Clarendon Press, Oxford 1976, s. 156-290.
- Soydan, Mahmut, *Gazi ve İnkılâp, Milliyet Gazetesi*, 10-11.1.1930. <https://www.atam.com.tr>, 1923.
- Tekin, Gözde, *Türk Devlet Geleneğinde Yönetim Anlayışı ve Teşkilat Yapısındaki Dönüşümün İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2020.
- Thomsen, Vilhelm, *Orhun Yazıtları Araştırmaları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1984.
- The Commission on Global Governance, *Our Global Neighbourhood*, Oxford University Press, Oxford 1995.
- United Nations Development Program, *Human Development* Oxford University Press, Oxford 1994.
- Waever, Ole, “Securitization and Desecuritization”, ed. Ronnie D. Lipschutz, *On Security*, Columbia University Press, New York 1995, s. 46-86.
- Waever, Ole, “Politics, Security, Theory”, *Security Dialogue*, 42(4/5), (2011), s. 465-480.
- Williams, Michael, “Securitization and the Liberalism of Fear”, *Security Dialogue*, 42(4/5), (2011), s. 453-463.

TURKISH HISTORICAL CULTURAL READINGS ON THE WESTERN IDEA OF EXPANDED SECURITY

Mehmet ALKANALKA*
Süleyman ÖZMEN**

Following a sharp distinction between peace studies and strategic studies from the 1960s until the Cold War, a period began with the end of the Cold War in which the distinction between these two concepts closed. During the Cold War, due to the assumptions of realism and neo-realism theories, which were dominant under the influence of the bipolar international structure, and the understanding that prioritized the survival and security of the state, human security and the rights of the individual were overshadowed. In the traditional understanding of security, since security was primarily based on external military threats, states were forced to form alliances within the framework of neo-realism's balancing strategies in order to ensure their survival. Therefore, security has mostly been examined in a narrow sense as military security and has been used as a term to legitimize the allocation of a large portion of states' scarce resources to defense, but the concepts of justice, freedom, and equality have not been given the same importance and attention in security studies.

In fact, there is a direct relationship between the security of the state and the security and freedom of the individual. The concepts of liberty, equality, and solidarity, among the main slogans of the French Revolution, are quite meaningful in this sense. As a result of nation-states concentrating power within themselves and moving away from the concepts of freedom, equality, and solidarity, major human tragedies, primarily the two world wars of the 20th century, occurred. After the end of World War II, nuclear weapons, with their deterrent effect, continued to ensure security at the macro level in the bipolar Cold War.

* Asst. Prof. Dr., Istanbul Rumeli University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of International Relations, Istanbul, Türkiye, mehmet.alkanalka@rumeli.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2311-935X

** Assoc. Prof. Dr., Istanbul Rumeli University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of International Relations, Istanbul, Türkiye, suleyman.ozmen@rumeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4102-5733

Throughout the Cold War, due to the influence of nuclear weapons, instead of hot conflicts, many irregular wars and human tragedies occurred in the name of national security. It is clear that the wars of the 20th and 21st centuries have had no result other than tragedies and unilateral power impositions that destroy human security. In these approaches, expanded security concepts, including human security, environmental security, social security, and the concept of securitization have come to the fore. With the end of the Cold War, as military concerns were largely pushed into the background, critical studies that approached the concept of security in a broader dimension have frequently appeared in the international relations literature. The broad security concept, which focuses on non-military threats, has also brought new security studies to the international agenda with increasing interest. Post-Cold War terrorist attacks and the US military operations in Afghanistan and Iraq, as well as the civil wars in the Middle East and North Africa, have formed the last, transformed links of this chain. The protracted war between Russia and Ukraine shows that virtually no lessons have been learned from the past.

Another important dimension of security within the scope of equality and freedom is human security. Germany's first national security strategy document was published on June 4, 2023. Unlike other states' national security strategy documents, the fact that the document states that human security is as important as other security concepts is a rather radical change in terms of international relations security studies.

Although great importance is given to this concept in different geographies of the world, there are also significant differences in its application. While Asia is home to some of the world's leading advocates of the human security concept, the prevailing understanding of human security in many parts of Asia is significantly different from that in Canada and other Western countries. In this context, some Asian leaders and experts see human security as an attempt by the West to impose its own liberal values and political structures on non-Western societies.

Therefore, it is considered that incorporating the concepts of human security, equality, and freedom, which are embedded in the cultural codes of each nation, into the international relations literature will both enrich and deepen peace studies. In this study, following a review of the theoretical literature on the subject, the issue of human security is analyzed using the literature review method, with examples showing that it has been a sensitive issue for the Turkish nation for centuries.